

Csaba László: Európai közgazdaságtan

Akadémiai Kiadó, Budapest, 2014, 198 o.

A kötet Csaba Lászlónak, a Budapesti Corvinus Egyetem és a Közép-európai Egyetem professzorának, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjának, több magyar és angol nyelvű monográfia, ill. tudományos publikáció szerzőjének, a jelenlegi hazai közgazdasági gondolkodás egyik meghatározó egyéniségének a munkája. Ennek fényében nem lehet meglepő, ha az olvasó nagy érdeklődéssel fog a könyv tanulmányozásába, amely – tartalomjegyzéke alapján – igényes elméleti, komparatív, történelmi dimenziójú és léptékű útkeresést kínál. Már a bevezető gondolatai is azzal szembesítenek, hogy szerző a közgazdaság-tudomány egészére vonatkozó tanulságokat keresve próbál választ kapni a tudományág

mai állapotára. Csaba László céljait, azok kiválasztásának indoklását a könyv második fejezetéből ismerhetjük meg.

Az ezt követő négy fejezetből e könyvismertetés csak néhány fontosabbnak ítélt mozaikot kíván kiemelni. A könyv harmadik fejezete például az egyetemi oktató recenzensben mély gondolatokat ébresztő kérdést villant fel. Csaba László ugyanis azt feszegeti, hogy mi lehet európai a mai közgazdaságtudományban. Ezzel egy, a tudományszak egészét érintő áttekintést kísérel meg, és sietve felhívja a figyelmünket arra, hogy az elmúlt félévszázad közgazdaságtana formanyelvét tekintve egyre közelebb került a természettudományokhoz.

Csaba László – akárcsak korábbi munkáiban – kritizálja a közgazdaságtudományban megjelenő túlzott matematizáltságot. Idézi Hayeket, aki 1974-ben, a Nobel-díj átvételkor úgy vélte, hogyha a matematikai módszerek öncéllá válnak, a tudás helyett annak látszatát biztosítják csupán. Mindezt pedig leginkább azért, mert a matematikai tárgyalásmódot olyan jelenségekre alkalmazzák, amelyeknek a természete más. Ebben az esetben pedig a tárgy és a módszer nem fedi egymást, és ez lesz a tévedés forrása.

A szerző a továbbiakban – többek között – arra a tényre is felhívja

a figyelmünket, hogy a PhD-kurzusok kötelező anyaga, az ott kínált szakkönyvek, sőt a kurzust ismertető tantárgyleírásokban maguk az oktatók is azt sugallják, hogy az adott tantárgyból teljes és komplex képet adnak a hallgatók számára. A recenzens folyamatosan szembesül azzal a megdöbbentő ténnyel, hogy hazai egyetemeken a képzési szintek mindegyikén gyakorta előfordul, hogy az oktatott tantárgy tematikáját egy, jobb esetben két vagy három leginkább amerikai tankönyv adja. Ráadásul az oktatók fel is hívják a hallgatók figyelmét arra, hogy a legmodernebb és a legkorszerűbb ismereteket kapják! Itt azonnal tetten érhető a tudományban és az oktatásban az amerikanizálódás, pedig Csaba László szerint az európai sajátosságokra épített közgazdaságtan fontos eleme lenne, hogy európai szerzőktől, európai témákról és európai szemléletben szóljon. Más szempontból is kritikát fogalmaz meg, arra a tényre ugyanakkor nem hívja fel kellően a figyelmet, hogy a hazai és az európai oktatási rendszerből – legalábbis a recenzens tapasztalatai alapján – sok helyen szinte teljesen hiányoznak az ösztönzők. Az *Alesina–Giavazzi (2008)* szerzőpáros például rámutatott arra, hogy több európai országban még komolyabb pénzügyi erőforrások mellett is szerényebb a tudományos teljesítmény, mint az angolszász típusú Egyesült Királyságban, vagy az Egyesült Államokban. Azt is kiemelik, hogy az USA-ban komoly pub-

likációs követelmények vannak, akár félévről félévre, míg több európai országban az egyetemi katedra ún. nyugdíjas állást jelent, ahol sok esetben nem kell kimagasló tudományos teljesítményt nyújtani.

Csaba László rámutat arra is, hogy hazánkban sokszor a jó képességű hallgatók a BSc képzés befejezése után külföldön folytatják a tanulmányaikat. A következő oktatói, kutatói gárda gyakorta a másodvonalból jön. Azt viszont a szerző nem hangsúlyozza kellőképpen, hogy a fiatal egyetemi oktatóknak jóval magasabb a kötelező óraszám, mint az egyetemi docenseknek vagy tanároknak, ami még a megmaradt jó képességű oktatókat és kutatókat is távol tartja a rendszertől. A junioroktatók általános, illetve középiskolai szintű oktatási kötelezettsége teljes egészében lehetlenné teszi a kellő szakmai kibontakozást és a minőségi oktatást.

A negyedik fejezet *Az európai szociális piacgazdaság* címet kapta. Ez a rész azokat a főbb összefüggéseket kívánja összefoglalni, amelyek az EU számos tagállamának alapidokumentumában, valamint az európai gazdasági és szociális modellekről folytatott vitában szertartásosan megidézett szociális piacgazdaság lényegi vonásait képezik. Csaba László arra kíváncsi, hogy ez mennyire esik egybe a német gyakorlattal. Vázlatosan áttekinti a szociális piacgazdasági modell kialakulását. Felhívja a figyelmünket arra, hogy a társadalomtudományokban háromféle dolgot neveznek

modellnek. Elsőként a mások számára normatíve jó megoldást (például a soft power), másodikként a modelltípus matematikai nyelven történő megjelenítését, harmadikként pedig egy-egy ország vagy időszak gyakorlatát, amelyekkel általánosítható és másutt is alkalmazott felismerésekre juthatunk. Később azt a kérdést is felteszi, hogy a szociális piacgazdaság és a jóléti állam milyen viszonyban áll egymással. A fejezet hipotézise szerint ez a két kifejezés nem fedi egymást, hanem egymás ellentéteiről van szó.

Az ötödik és hatodik fejezet – negyedszázados távlatból – szemléletes példák segítségével von mérleget a rendszerváltozás egészéről, és egyben rámutat arra, hogy a gazdasági transzformáción átesett országok tanulmányozása nagyban szélesítette a közgazdaságtudományt. Ezzel Csaba László a világ közgazdaságtudományában az évezredfordulón megindult önvizsgálati folyamathoz is kapcsolódik. Azt vizsgálja, hogy a rendszerváltozás művelése és kutatása, az elmélet és a gyakorlat szokatlanul szoros kapcsolata mennyiben és miben alakította át a közgazdasági diskurzust. Külön érdemes kiemelni azt, hogy 14 pontban összegzi az európai sajátosságokra építő közgazdaságtan lényegét. Szerinte az európai közgazdaságtannak elsődlegesen az európai gazdaságok működési rendszerének kérdésköreire kell konzisztens elemzést és választ nyújtania, amihez Európában élő és munkálkodó szerzőkre van szükség.

A szerző felhívja a figyelmünket arra is, hogy a klasszikusoknál elsődlegesen a nemzetgazdaság állt a gazdálkodás rendszerének és vizsgálatának középpontjában, a közgazdaságtan tanítása során pedig feltétlenül fontos figyelembe vennünk a történelmi dimenziót. Ugyanakkor évtizedes tapasztalat igazolja, hogy ez sajnos nincs így, amit leginkább a Magyarországon született Peter Thomas Bauer munkássága szemléltethet, hiszen ő már a hetvenes évek elején rámutatott erre a hiányosságra. Bauer folyamatosan hangsúlyozta, hogy a növekedés jelentőségének megértésében a történelmi tanulmányok nélkülözhetetlenek. Amikor más elméleti szakemberek munkáit vizsgálta, egyértelműen bírálta, hogy azok egyszerűen kihagyják az időtényezőt a vizsgálataikból („*amputation of the time dimension*”). Azzal érvelt, hogy a történelmi háttér nélkülözhetetlen a gazdasági fejlődésről szóló érdemi viták kapcsán, hiszen ez voltaképpen a társadalom történelmi fejlődésének szerves része. Számos a fejlődéssel foglalkozó, nagy publicitást kapó írás hagyja figyelmen kívül a történelmi hátteret, mint a fejlődés, mint folyamat természetét (Bauer, 1972:324–325). Meglepő és érdekes, hogy az utóbbi évtizedek során ebben a vonatkozásban semmilyen előrelépés nem történt. Csaba László szerint pedig alapvető és jogos követelmény, hogy történelemmel átítatott közgazdaságtant kell és érdemes tanítani, ugyanis kizárólag a történelmi-társadalmi

kontextusába visszatért közgazdaságtan válhat újra a társadalomtudomány integráns részévé.

Végezetül a recenzens azzal kívánja zárni könyvismertetését, hogy kinek ajánlja Csaba László könyvét. Meleg szívvel ajánlható a könyv mindazoknak, akik a közgazdaságtudomány legfontosabb kérdéseit kritikusan szemlélik, és sajátjuknak érzik *Schumpeter (1954)* szavait: „A tudományos közgazdászt a többi gazdasági problémákról gondolkodó, beszélő vagy író embertől bizonyos eljárások birtoklása különbözteti meg. Ezek három területhez tartoznak: elmélet, statisztika, történelem. Ez a három alkotja azt, amit gazdasági elemzésnek nevezünk.” A könyv viszont kevésbé lesz hasznos olvasmány azoknak, akik leegyszerűsítő módon csak a statisztikai megközelítésben, az impakt faktor

hatalmában és a túlzott matematizáltságban hisznek. Nekik Carl Friedrich Gauss szavait ajánlom: „A világot fel tudjuk mérni, de ezzel még nem tudjuk megérteni.”

Felhasznált irodalom

Alesina, A. – Giavazzi, F. (2008): Európa jövője – reform vagy hanyatlás. Gondolat kiadó, Budapest, 230 p.

Bauer, P. T. (1972): Dissent on Development: Studies and Debates in Development Economics. Harvard University Press. 550 p.

Schumpeter, J. (1954): History of Economic Analysis. Allen & Unwill, London, 1260 p.

Pásztor Szabolcs